

ХРИСТО РАДЕВСКИ И СЪВЕТСКАТА ПОЕЗИЯ

Спомени

Христо Джамбазки

През тридесетте години Христо Радевски беше един от най-ревностните преводачи и пропагандатори на съветската поезия. В партийния вестник „РЛФ“ („Работнически литературен фронт“), чийто редактор беше той, се появиха в негов превод стихотворения на редица съветски поети: „Манифест на барон Врангеля от 1918 година“ от Демян Бедни; „Скитите“ от Ал. Блок; „Вий знайте ли?“, „Владимир Илич Улянов“, „Дете“, „Партбилет № 224 332“ от Ал. Безименски; „Аз спомням си девойка“, „В огъня“ от В. Александровски; „Хармонист“ от В. Казин; „Другарки“, из поемата „Хармоника“, „Ледоход“, „Майчина песен“, „Тъмница“ от Ал. Жаров; „Събитията в Червеното море“ от В. Инбер; „Гренада“ от М. Светлов; „Писмо до Републиката от моя приятел“ от В. Луговской; „На вагонните гробища“ от М. Юрин. Преводите се посрещаха с голям интерес, както всичко, което идеше от необятната страна на съветите.

От 1930 до 1934 г. бях сътрудник на „РЛФ“ и често ходех в редакцията на вестника. Ставах неволно слушател на разговори, които Радевски водеше с млади поети (тогава ги наричахме „литкори“), донесли свои стихотворения за поместване в „РЛФ“. Той им казваше:

— Ние ще се учим да творим поезия не само от Ботев и Смирненски, от Вазов и Яворов, но и от съветските поети. Това са поети, закърмени с идеите и вдъхновявани от победите на Великата октомврийска социалистическа революция, от успехите на първата социалистическа страна в света, затова са революционни поети, поети-новатори. Най-добре е да ги четем в оригинал, на руски, но и някои от преводите им са сполучливи. Трябва да се учим от другите, без да изпадаме в подражателство, разбира се, а също да работим упорито върху своите стихотворения. Пушкин признава, че познавал и вдъхновението, и труда. Това го е казал един Пушкин! В стихотворението всеки образ, всеки израз, всяка дума трябва да е точно на мястото си. Да не може нищо да се махне, нито да се прибави. А това се постига и с труд, с преработки, с изглаждане. Маяковски твърди, че за всяко късче ценен метал трябва да се преработват цели тонове руда. Това означава, че от хиляди слова и обрати на речта следва да подберем най-подходящите за нашия, конкретния случай. А то е най-трудното. За него са необходими и вдъхновение, и труд.

* * *

След като бе създаден Съюзът на трудово-борческите писатели в България, Радевски написа статия в „РЛФ“, в която изказваше мисли за основните позиции, върху които се изграждаше новата борческа писателска организация. „Ако в естетическите и идейните си възгледи отделните членове на Съюза имат различия — това няма да попречи на общата им работа. . .“ — писа той. „В главните си политически позиции обаче всички членове трябва да бъдат единодушни.“ Според него основната задача на Съюза трябва да бъде защитата на Съветския съюз.

По този принципен въпрос Радевски говореше:

— Главният критерий днес е отношението към Съветския съюз. Онзи, който зачита, цени и брани политическите, икономическите и културните достижения на Великата октомврийска

социалистическа революция, е прогресивен човек и заслужава да бъде член на Съюза на трудово-борческите писатели. Онзи, който отрича, мрази и хули Съветската страна, е реакционер, ретроград и мястото му не е при нас.

* * *

Христо Радевски четеше много. Винаги в джоба на кожената му полушубка стърчеше някаква книжка. Обикновено това беше някоя стихосбирка — на наш или на съветски поет. Щом привършеше редакторската си работа, щом дадеше последните коректури на страниците и вестникът започваше да се печата, той се залавяше да чете. Често след като прочетеше някое стихотворение, споделяше впечатленията си.

Не ми беше известно по какъв начин се снабдяваше със стихосбирки на съветски поети. Кой знае колко дълъг път изминаваха, докато стигаха до него! Той ги четеше с увлечение. Препрочиташе ги. Някои стихотворения научаваше наизуст и рецитираше части от тях на руски.

Виждал съм у Радевски стихосбирки от Александър Безименски, Александър Жаров, Василий Казин, Владимир Маяковски, Иван Доронин, Василий Алаксандровски и др.

— Колко много поети има в Съветския съюз! — говореше той. — И всеки от тях със своя физиономия, със свой творчески лик. Това следва да бъде точно така. Поетът трябва да бъде оригинален, да казва нещо ново и по нов начин. Много хубаво е, че в Съветския съюз израстват все нови и нови млади, талантливи поети.

Особено се възхищаваше от художественото майсторство на Вл. Маяковски, В. Казин, Ал. Жаров, Ал. Безименски и др. Онези лирически творби, които най-много го заплениаха със своите идейно-естетически ценности, той се запретваше да ги преведе, за да ги направи достояние и на българския читател.

Радевски ми даваше стихосбирките на съветските поети и аз ги четях с вълнение и трепет. Това беше поезия. Истинска поезия. Нова, революционна, силна, емоционална поезия, която окриляше човека.

Селско чедо, на мене много ми допадаха творби за живота в съветското колхозно село. На един дъх прочетох прекрасната, свежа лирическа поема „Хармоника“ от Ал. Жаров. И интересният хумористичен сюжет, и оригиналните живи образи, и съдържателният сочен език, и звънкият стих — всичко в тази поема ме грабваше и вълнуваше. Радевски я преведе на български и тя излезе в отделна книжка.

Много ми се понрави и стихосбирката „Здрави издънки“ от Иван Доронин — също за колхозната комсомолска младеж. Стихотворението „Майка и дъщеря“ ме подтикна и аз написах малка поема със същия наслов (напечатана в бр. 149 на в. „РЛФ“), но отразяваща нашата действителност — конфликта между „стари“ и „млади“ в нашето тогавашно село.

* * *

Радевски понякога говореше пред мене за богатствата, силата и красотата на съветската поезия. За него това беше неизчерпаема тема. Можеше само за един поет, за една стихосбирка да говори с часове. Любовта си към съветската поезия, към Съветския съюз той предаваше на всички, които бяха около него. Не можеше и да бъде иначе. Съветските поети бяха написали великолепни стихотворения. Стихосбирките с творби на съветски поети, които Радевски имаше, се предаваха от ръка на ръка. Четяха ги и вече утвърдените пролетарски поети, и съвсем младите литкори. Радевски не постъпваше егоистично, не пазеше словесното художествено богатство само за себе си, а щедро го раздаваше. Той със задоволство виждаше, че все по-голям брой другари четат в оригинал съветската поезия, възхищават се от нея, вдъхновяват се от нея, учат се от нея. Всеки намираще нещо ново, интересно, важно, свежо в бодрите стихове: и здрава художествена идейност, и силни чувства, и благозвучен език, и изискано художествено майсторство.

* * *

През последните месеци на 1937 г. бях в София и посетих Радевски в неговата квартира. На масата в стаята му имаше миниатюрна пишеща машина, на която той пишеше. Подготвяше за печат своята „Антология на съвременната руска поезия“.

— Очаквам да се изпълни една моя отдавнашна мечта — да видя напечатани в една книга преводите си на най-хубавото от съветската поезия, доколкото съм успял да го подбера — каза той. — Маяковски, Багрицки, Безименски, Казин, Жаров и още мнозина други съветски поети са цяла фаланга от мъжествени воители на съветската литература и култура, които, озарени от сиянието на Великата октомврийска социалистическа революция, отстояват нейното историческо дело, прославят всеки по свой начин победите ѝ, възпяват вдъхновено новия живот и преди всичко новите, съветските хора — труженици и герои, към които с надежда, преданост и упование обръщат очите си всички честни хора по света.

Той помълча и добави:

— Бързам да довърша работата си и тръгна от тревога утре да не подухне друг, още по-зъл вятър и да спрат книгата. От авторитарно правителство може да се очаква всичко най-лошо. А една антология на съветската поезия може да изиграе голяма роля. В това време, когато у нас се задушават всяка свободна мисъл, всяка прогресивна идея, преводите на стихотворения от съветски поети могат да влеят жива, свежа струя в нашия културен живот, да ободрят читателя, който жадува да чуе ново слово.

„Антология на съвременната руска поезия“ излезе през 1938 г. В предговора си към нея Радевски писа: „По обществена значимост, по тематическо, жанрово и стилово разнообразие, по темпото на своя растеж и широтата на задачите, които си постави, тази (съветската—н. б.) поезия няма равна на себе си в историята на литературата.“

Антологията оправда очакванията на Радевски — тя отвори за българския читател прозорец към идейно-художествената съкровищница на съветската поезия и вля светли, борчески чувства в хиляди сърца.